
22 TEMMUZ SEÇİMLERİ VE ANAYASA REFERANDUMUNDA ERZURUM'DA SEÇMEN TERCİHLERİ: SİVİL ÇEVRENİN BUYURGAN MERKEZE YÖNELİK MESAJLARI

Yıldız AKPOLAT *

Giriş

Bu çalışmanın konusu, Türkiye'nin modernleşme sürecinde ortaya çıkan merkez-çevre farklılaşmasına binaen siyasetin aktörleri arasındaki çekişmenin, farklı modernleşme anlayışları itibariyle biçimlenmesinin survey uygulaması ile taraflardan biri olan çevrenin Erzurum örneğinde, son bir yıl içinde gelişen siyasal gelişmelere ilişkin tutum ve davranışlarını incelemektir. Çalışmanın amacı ise, çevrenin merkez tarafından belirlenen siyasa üzerinde belirleyici olma istemini ortaya koyabilmektir. Çalışma yöntemi ise, Marx'ın soyutlama yöntemi ile Weber'in değer seçmesi yöntemi ile kastedilenin aynı şey olması yani var olanı açıklamak ve anlamlandırmak için, var olanın bir unsurunu bütün içinde soyutlayarak bu unsur etrafında açıklayıcı bir kuram geliştirmektir. Bu itibarla Türkiye'de modernleşme sürecinin, iç ve dış merkezler tarafından belirlenmesine rağmen, bu süreç içinde çevrenin fırsatını buldukça siyasetin öznesi olmayı arzulamasını, 2007'de

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

gerçekleşen genel seçimler ile Anayasa referandumu örneğinde gösterilmeye çalışılmıştır

1. Türkiye'nin Modernleşme tecrübesi ve sivil toplumun siyasi özne olarak yükselişi

Bu çalışma Türkiye'nin toplumsal, ekonomik, tarihi ve siyasi yapısına binaen geliştirilen bir siyaset sosyolojisi denemesidir. Sivil toplum örgütlü bir yapı olarak (STK) ele alınmayacaktır. Sivil toplumdan kastımız, sosyolojinin konusu olan (Akpolat, 1997; 60) siyasi müdahalenin muhatabı olan, kendi içinde dışardan belirlenmelere rağmen kendi günlük yaşamını kendi adet, ahlak, din ve gelenek ile düzenleyen bir organik yapıdır (Durkheim, 1985). Bu yapının örgütleri doğal ve tarihsel süreç içinde toplumun (Çelebi, 2007; 5-10) kendi içsel gereksinimleri ya da dıştan gelen etkilere karşı kendini yeniden düzenleyici tepkileri ile biçimlenir. Ki en başta bu örgüt ya da kurumlar, sivil toplumun günlük gereksinimlerini karşılayan ekonomik yapılar (Marks ve Engels 2004 ve Habermas, 1999) ve bu gereksinimleri karşılarken takip edilecek kuralları belirleyen gelenek ve ahlak içeren dinsel yapılardır. Biz burada sosyoloji yapma gayreti ile Türk sosyolojisinin konusu olan Türk sivil toplumunun kendini dıştan belirleyen; modernleştirici merkezi yapıların ve Türkiye'nin yarı-çevre olma statüsü dolayısı ile Dünya'nın merkezi yapılarının (Çelebi, 2001) dahline rağmen bu müdahaleleri nasıl bir fırsat belleyip kendini nasıl siyasetin nesnesi olmaktan öznesi olma konumuna yükselttiğini anlamaya çalışacağız.

Türk toplumu Tanzimat'tan beri süre gelen modernleştirici merkez güçlerin etkisi ile demokratik ve sivil bir toplum olarak siyaset üzerinde kendi bilincini geliştirerek bir özneleşme süreci içindedir. Türk sivil toplumu, Türkiye'nin yarı-çevre olma statüsünün etkisi ile Türkiye'yi merkezileştirerek-tek biçimleştirerek dönüştürmeyi amaçlayan, içsel- merkezin bu modernleşme anlayışının ötesine geçebilmiştir. Bu dış müdahaleler onun siyasetin öznesi olarak kendi bilincine varmasına yardımcı olmuştur. Türkiye'nin çok partili hayata geçişi, ABD'nin II. Dünya savaşı sonrası kurulan yeni Dünya düzeninin merkezi olması ile (Keyder, 2000), bu merkezi güçten kendi namına faydalanmak isteyen modernleştirici güçlerin etkisi ile sivil topluma kendini ifade etme fırsatını tanımıştır. Ve artık toplum, epey zamandır, merkezi- modernleştiricilerin ötesine geçmiştir (Küçükömer, 1994).

Sivil toplum merkezin Fransız tarzı, tepeden inmeci modernleşme tarzı ile değil, daha ziyade Anglo-sakson tarzı, demokratik ve özgürlükçü bir tarzda modernleşmenin yolunda ilerlemektedir. Bu iki tarz modernleşme arasındaki fark ilkinde sivil toplumun aracı kurumlarının ilgası söz konusu iken ikincisinde bu aracı kurumların kapitalistleşme ve demokratikleşme sürecinde etken olarak misyon yüklenebilmesidir. Ki, bu tarz bir modernleşme sürecini Weber ABD izlenimleri ile tespit etmiştir (Weber, 2004). Ayrıca Weber, ilk modernleşme tarzının iddiasının aksine dinsel yapıların kapitalizm üzerindeki etkisini belirlemiştir (Weber, 1997). İlk modernleşme tarzında devletin hamiliği ve rehberliğinde denetimli bir modernleşme söz konusu iken ikinci türdeki modernleşmede sivil toplum kendi içsel yapı ve süreçleri ile kapitalizme ayak uydurarak modernleşmenin yolunu bulur.

2. Kavramsal Çerçeve ve Metodoloji

2.1. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışma, siyasetin bilimi olamayacağını ancak siyasetin sosyolojisi olabileceğini ve bu siyaset sosyolojisinin içeriğinin bilgi sosyolojisi olabileceğini söyleyen, Karl Mannheim'ın bilgi sosyolojisi kuramına dayanmaktadır. Mannheim'a göre, siyasal ideolojiler toplumsal sınıfların birer hakikat algısıdır (Mannheim, 2004). Dünyayı belirli bir perspektiften görmenin zihinsel yansımasıdır. Bu kuramı Türkiye özeline tercüme ederken, Türk toplumunun bir sınıf değil, Weberci anlamda bir statü toplumu olduğu sayıtlısını göz önünde bulundurduk (Weber, 2004). Türk toplumunda statüyü belirleyen temel faktör ise yöneten ya da yönetilen olmak ya da olmamak ekseninde belirlemektedir. Bu ayrım Mardin'i devam ettirdiğimizde, merkez-çevre ayrımına tekabül etmektedir (Mardin, 1990). Ancak bu yöneten-merkez ve çevre-yönetilen yapıları kendi aralarında değişken bir süreçtir. Merkez, klasik Osmanlı toplumsal düzeninde padişah ve kapıkulu, çevre ise tüm üretici güçler yani reaya iken, Osmanlı'nın modernleşmesi ile önceleri kapıkulu içinde yer alan kalemiye çağdaş bürokratlar (Tanzimat'ın paşaları) padişahı diskalifiye etmiş, daha sonraları taşra kökenli İttihatçı subaylar merkeze tek başlarına sahip olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile kökü ittihatçı olanlar bu grup içindeki Enverci güçleri diskalifiye ederek iktidarı kendi tekellerine almışlardır. Ancak çok partili demokrasiye geçişle birlikte çevresel güçler merkeze doğru hızla kaymaya başlamıştır (Karpat, 1996). Ancak toplumunda bazı çevre güçleri merkezde yer tutmaya başlar

başlamaz, merkezdeki bir siyasi statü grubunu neredeyse kapalı bir kast haline getirmekte gecikmemişlerdir.

Türkiye'nin çok partili hayata geçişi ve demokratikleşme süreci, çevrenin daha belirleyici hale gelmesinde önemli bir ivme sağlamıştır. Ki, bu geçiş ABD'nin yarı-çevresi olmaya hevesli merkezin dolaylı istemi ile gerçekleşmiştir. Türk sivil toplumu ikili bir merkezi yapı gösteren bir etki altında tepki vermektedir. Dünyanın ve Türkiye'nin merkezleri tarafından biçimlenmektedir. Ancak bu biçimlenme otomatik değildir. Sivil toplum, kendi istemlerini ifade ederek merkezi iktidar yapılarının nesnesi değil öznesi olabilme fırsatını her seferinde yakalamaya çalışmaktadır. Bu istem, kendi değerlerini dışarıda bırakanlara karşı bu değerlere sarılmasına yol açmakta ancak onar yıllık periyotlarda hizaya getirilmektedir. Bu hizaya çekme girişimleri ise bazen (son 27 Nisan bildirisi) bir şekilde etkisiz kalabilmektedir. Burada merkezin gücü ve etkisi biraz da Türkiye'nin içinde bulunduğu küreselleşme şartlarıncı belirlenmektedir.

Son seçimlerde ve Referandum'da merkez ile çevre arasındaki güç mücadelesinde geniş halk yığınlarının kendi değer sistemlerine yakın olanlardan yana tavır alması, çevrenin siyasetin öznesi olma talebinin bir ifadesi olarak okunmalıdır. Bundan önceki üç seçimin Erzurum sonucuna bakıldığında çıkan sonuçlar da bu varsayımımızı doğrulamaktadır. Erzurum'un bir çevre örneği olarak sağ eğilimli seçmeni giderek daha muhafazakâr partilerden yana tavır alması aslında ülke genelindeki seçmen tercihleri ile de uyumludur. Örneğin 1995 seçimlerinde, Erzurum'dan Refah partisi 5 milletvekili çıkarmıştır. Türkiye genelinde ise aynı parti en fazla milletvekili çıkaran parti olmuştur. 2002 seçimlerinde AKP Erzurum'dan 6 milletvekili çıkarırken Türkiye genelinde de bu parti en fazla oyu almıştır. Son seçimlerde de AKP 6 milletvekili çıkarmış ve Türkiye genelinde birinci parti olmuştur. Erzurum'un milliyetçiliğin kalesi olarak tanımlanmasına rağmen İslami değer söylemine sahip olan partilere meyil etmesi, çevrenin milliyetçiliğinin merkezden farklı olarak İslami vurgulu olması ile açıklanabilir.

Burada iktidar tanımlamamız, gene Weberyandır. Weber'in tanımlamasına göre, iktidar aslında birilerinin birilerini yönlendirmesi, yani iradelerini yok sayarak onları nesneleştirme sürecidir (Weber, 1995). İşte Türk sivil toplumu fırsat düştükçe buna dikelmekte kendi organik yapısına binaen tepki vererek iradesini gösterebilmektedir. Halk için halka rağmen, düsturundaki iktidar dayatmasını bir nebze aşabilmekte

ve kendi manevi değerlerine saygılı olandan yana tavır koyabilmektedir. Türkiye'nin çevre güçleri merkeze karşı özneleşme mücadelesi verirken, bilinçlerini belirlemede ve aydınlar tarafından bu bilinç formüle edilmektedir. Ancak bu bilinç, merkezin onu olumsuzlamasına binaen biçimlenmektedir. Merkez çevrede neyi olumsuzluyor ise, çevre bu olumsuzlamayı yücelterek mücadelesinin bayrağı haline getirmektedir. Hegelci anlamda bu bilinç, belirlenmiş olumsuzlamadır (Hegel, 2004). Örneğin, Osmanlı bir siyasal ideoloji, kendini meşrulaştırma biçimi olarak İslamı öne çıkarmayı kendini gittikçe bir İslam kimliği ile tanıtmaktan vazgeçerek batılı bir kimlik ile ifade etmeye başladıkça, çevre kendine ideoloji olarak İslamı belirlemeye başlar. Nitekim, Lale Devrini sona erdiren ayaklanmanın şiarı ve bayrağı İslam idi. Gene Yeni Osmanlılar Padişaha baş kaldırırken İslam bir siyasi ideoloji olarak baş gösterir (Türköne, 1994). Türkiye'nin merkezi güçleri batılılaşmayı bir ideoloji haline getirdikçe bu düzenden pay alamayanlar kendi ütopyalarını İslam ile ifade etme yolunda bilinçlerini belirler. Aynı hal milliyetçilik farklılaşmasında da kendini gösterir. Ulus-devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti kendini modern bir milliyetçilik anlayışı ile meşrulaştırırken düzenden memnun olmayanlar daha ziyade gelenekselci bir milliyetçilik anlayışını ütopyik bilinçleri haline getirir.

2.2. Araştırma Yöntemi ve Örneklem

Bu çalışma kapsamında bir çevre örneği olarak ele aldığımız Erzurum merkez örneğinde halkın son genel seçim ve referandumda oy verme nedenlerini alan araştırması tekniği ile elde ettiğimiz veriler ile değerlendirilmektedir. Erzurum halkının siyasal tutumunu, fırsatı düştükçe, çevrenin merkezin modernleşme anlayışı gereği halkın inisiyatifini sınırlandırma istemine karşı, bir özneleşme, "siyasette ben de varım" deme süreci olarak değerlendirilmektedir. Alan araştırması çalışması Kasım-Aralık 2007 tarihleri arasında Erzurum merkezde yer alan dört belediye ile sınırları içinde yaşayan 18 yaş ve üzeri vatandaşlar arasında gerçekleştirilmiştir. Bu dört belediyede oturan toplam nüfustan tabakalı-tesadüfî örnekleme yöntemi ile seçtiğimiz (%5 hata payı ile) 387 kişiyle yüz yüze görüşülmüştür. Elde ettiğimiz veriler SPSS programında frekans analizi ve çapraz tablo analizi ile değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın temel iki hipotezi vardır; ilki yönetilenin-çevrenin siyasi olarak daha fazla etken olma isteminin Erzurum örneğinde bir yansımasını bulduğudur, İkincisi ise, AKP'nin bir dinsel ideoloji partisi değil bir kitle ve hizmet partisi olarak görüldüğünün gene Erzurum

örnekleminde bir yansımasını bulduğudur. Bu hipotezlerimizi Türkiye genelinde Referandum sonuçlarının %68 oranında evet çıkması ve AKP'nin Türkiye'nin her kesiminden ve ilinden, bölgesinden oy alması da doğrulamaktadır. Bununla beraber 1950 seçimlerinden itibaren çevrenin-halkın-yönetilenlerin çoğunlukla (1961, 73, 77 seçimlerinde CHP ve 99'da DSP'nin birinci parti çıkmasına rağmen toplam oy içinde sağ partilerin oy oranı gene de fazladır) (Tuncer, 2003) kendi değer söyleminin dışında olmayan sağ partilere oy vermesi de, merkezin modernleştirme anlayışına bir tepki olarak değerlendirilebilmesi, halkın kendi değer söylemine yakın partilere, AKP gibi, meyil etmesinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

3. Araştırma Verileri ve Analizi

3.1. Katılanların Sosyo-Ekonomik Profilleri

Survey çalışması Erzurum merkezde ikamet eden nüfustan %5 hata payı ile tesadüfi örnekleme tekniği ile belirlenen toplam 387 kişiye uygulanmıştır. Örneklemin %46.52i kadın ve %53.5'ise erkeklerden oluşmaktadır. Örneklemin yaş yoğunluğu %63.6 oranında 25-44 arası olan yetişkin ve orta yaş içinde vuku bulmaktadır. Örneklem %72.9 oranında evli nüfustan oluşmaktadır. Örneklem çoğunlukla %96.7 oranında ilk, orta, lise ve üniversite düzeyinde okullu ve eğitilidir. Örneklemin aile bazında aylık geliri, çoğunlukla %72.6 oranında alt-orta düzeyde (500-1500 YTL) bir gelir seviyesine sahiptir. Örneklemin meslek durumu üç genel başlık altında toplanmıştır. İlk grupta yer alanlar işçi ve memur olanlardır (%43.2), ikinci grupta yer alanlar esnaf ve serbest meslek sahibi olanlardır (%22.2), üçüncü grupta yer alanlar ise emekli ve ev hanımı grubudur (%34.6). Erzurum merkezde yer alan belediyeler içinde Yakutiye belediyesi şehrin yerlilerinin oturduğu ve şehrin ekonomisinin merkezi durumundadır (%28.4). Kazımkarabekir belediyesi, gecekondu yapılaşmasının olduğu ve dış-göç ile gelenlerin yerleştiği bir belediyedir (%23.3). Palandöken (%40.3) ve Dadaşkent (%8.0) belediyeleri ise şehre eklenmiş, uydu şehir olarak şehir merkezinin dışında yapılanmış, düzenli apartmanların olduğu, kooperatiflerin inşa ettiği ve Erzurum'un genellikle memur ve işçi gibi ücretli kesiminin oturduğu belediyelerdir.

3.2. Katılanların 22 Temmuz Seçimlerindeki Parti Tercihleri

Erzurum milliyetçiliğin kalesi ve Dadaş milliyetçiliğinin bir şehri olarak bilinmesine karşın, son genel seçimlerde yaklaşık % 68 oranında AKP oy alarak MHP'yi geçmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre de,

örneklemin % 61'i AKP'ye oy verdiği görülmektedir. Ancak bu çalışma Erzurum merkez sınırlı olduğundan tüm ilçeler katıldığı takdirde elde edilen oranın genel Erzurum AKP oranına ulaşılacağı tahmin edilebilir.

Tablo 1. Katılanların Oy Verdiği Partiler ve 22 Temmuz Sonuçları

Oy verilen parti	Sayı	Yüzdeler
AKP	236	61.0
MHP	86	22.2
SAADET PARTİSİ	14	3.6
CHP	18	4.7
DYP	3	08
BBP'DEN BAĞIMSIZ	1	03
OY KULLANMAMIŞ	15	3.9
DTP'DEN BAĞIMSIZ	9	2.3
DEMOKRAT PARTİ	5	1.3
TOPLAM	387	100

Örneklem içinde AKP'ye oy vermede cinsiyetin etkili bir faktör olmadığı, MHP'ye oy vermede cinsiyetin etkili olduğu ve daha ziyade erkeklerin MHP'ye oy verdiği, Saadet partisi için de MHP'nin durumunun geçerli olduğu, CHP'ye oy vermede cinsiyetin çok az etkili olduğu, DTP'den bağımsız adaya oy vermede cinsiyetin etkili olduğu görülmektedir.

AKP'ye oy verenlerin çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olduğu bununla birlikte AKP'nin her düzeyden eğitim seviyesine sahip insanlardan oy aldığı, CHP'ye oy verenlerin çoğunluğunun lise ve yüksek öğretimli oldukları, MHP'ye oy verenlerin de çoğunluğunun lise ve yüksek öğretimli oldukları görülmektedir. Neticede AKP her eğitim seviyesinden oy alarak diğer partilere göre, geniş bir evreni kapsamaktadır.

AKP'ye oy verenlerin gelir dağılımına bakıldığında çoğunlukla alt ve orta-alt gelir seviyesinde oy aldığı görülmektedir. Bu sonucun, AKP'ye oy verme nedenleri arasında çoğunlukla ekonomi-politikalarından ve hizmetlerinden memnun olma nedeninin öne çıkması ile birlikte değerlendirildiğinde, AKP'nin genellikle ekonomik anlamda yardım ve kalkınmaya ihtiyacı olan düşük gelirli insanlardan oy almasının anlamlı olduğu görülür. Örneklem içinde AKP'ye oy verenlerin çoğunluğunun ücretli-çalışan (işçi-memur-öğretmen) ve faal olarak çalışmayan (emekli-ev kadını) meslek türlerinden olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılanların Partilere Oy Verme Nedenleri

Oy verme nedeni	Sayı	%
Parti Cumhuriyetçi değerlere bağlı olduğu için (Atatürkçülük, laiklik)	10	2.6
Parti Ulusal değerlere bağlı olduğu için (vatana, millete, devlete bağlılık)	42	10.9
Parti dinsel değerlere bağlı olduğu için (dini bütün, Müslüman)	28	7.2
Parti demokratik değerlere bağlı olduğu için (özgürlükçü, eşitlikçi)	12	3.1
Parti siyasal ideolojime/Dünya görüşüme uygun olduğu için	44	11.4
İstikrar ve huzurun devam etmesi için	32	8.3
Güvenilir, dürüst, inandırıcı olduğu için	41	10.6
Parti liderini sevdiği için	28	7.2
Alternatifi olmadığı için	24	6.2
AKP'ye tepki duyduğu için	11	2.8
Eş ve aile etkisi ile	26	6.7
Ekonomi-politikalarını ve hizmetlerini faydalı bulduğu/beğendiği için	68	17.6
Kökenimi temsil ettiği için	2	0.5
Partilere güvenmediği için	13	3.4
Neden belirtilmemiş	6	1.6
Toplam	387	100

Örneklemin partilere oy verme nedenlerine bakıldığında ideolojik nitelikli oyların örneklem içindeki toplam yüzdesi (ilk beş sütun) %35.2, yani örneklemin üçte birinden fazlasının ideolojik yönelimli oy kullandığı tespit edilmiştir. Partilerin belirli türdeki değerlere bağlılığının ön plana çıkarılması, parti ideolojisinin bu değerler ile yapılandırıldığı sayıtlısına dayandırılarak, ideolojik nitelik içine dahil edilmiştir. Partinin hizmetleri ve buna bağlı olarak bu hizmetlerin devamı yani istikrar için verilen oyların örneklem içindeki toplam yüzdesi % 25.9'dur. Sonuçta, Erzurum merkezde yaşayan insanların öncelikle partilerin ideolojik yönelimlerine oy verdikleri daha sonra hizmetlerine oy verdikleri görülmektedir. Ki, bu hizmetlerine oy verilen parti AKP'dir.

Tablo 3. Hangi Partiye Neden Oy Verdiler?

Oy verme nedeni/Parti	AKP	MHP	Saadet P.	CHP	DYP	BBP'den bağımsız	Oy kullanmamış	DTP'den bağımsız	Demokrat Parti	Toplam
Cumhuriyetçi değerlere bağlı olduğu için	0	0	0	10	0	0	0	0	0	10
Ulusal değerlere bağlı olduğu için	4	34	1	2	0	0	0	0	1	42
Dini değerlere bağlı olduğu için	25	0	3	0	0	0	0	0	0	28
Demokratik değerlere bağlı olduğu için	5	0	2	0	1	0	0	4	0	12
Siyasal ideolojime/Dünya görüşüme bağlı olduğu için	11	26	1	4	1	0	0	0	1	44
İstikrar ve huzurun devamı için	31	1	0	0	0	0	0	0	0	32
Güvenilir, inandırıcı, dürüst olduğu için	33	6	2	0	0	0	0	0	0	41
Parti liderini sevdiği için	25	1	0	0	0	1	0	0	1	28
Alternatifi olmadığı için	23	0	0	0	0	0	0	0	1	24
AKP'ye tepki duyduğu için	0	9	1	1	0	0	0	0	0	11
Eş/aile etkisi ile	11	9	0	1	1	0	0	3	1	26
Ekonomi-politikalarını ve hizmetlerini beğendiği için	68	0	0	0	0	0	0	0	0	68
Kökenimi temsil ettiği	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Partilere güvenmediği için	0	0	0	0	0	0	13	0	0	13
Toplam	236	86	10	18	3	1	13	9	5	381

Örneklemin hangi partiye neden oy verdikleri karşılaştırıldığında şu sonuçlar görülmektedir; AKP'ye oy verenler (236 kişi), AKP'nin ekonomi-politikalarından, hizmetlerinden ve sağladığı istikrardan memnun oldukları için çoğunlukla oy vermekte (99 kişi) partiyi dinsel ideolojik bir parti olarak ise daha az (25 kişi) tercih etmektedirler. AKP'yi tercih edenlerden 25 kişinin, parti liderini sevmesini neden olarak göstermesi ise, Tayip Erdoğan'ın halk içinde sevilmesinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Nitekim lider için oy verenlerin toplam sayısı, tüm partiler için, 28 kişi olduğuna dikkat edilirse bu yorum daha önemli bir hale gelir. CHP'yi cumhuriyetin değerlerine (10 kişi), MHP'yi ulusal

değerlere (34 kişi) bağlı olduğu için daha fazla tercih etmektedirler. Değer ve ideoloji bağı göz önünde tutulduğunda ise, CHP'ye 12 kişi oy vermiştir. CHP'ye toplam 18 kişinin oy verdiği düşünüldüğünde oy verenlerin CHP'nin cumhuriyetçi ideolojisinden ötürü oy verdikleri görülmektedir. Yine değer ve ideoloji bağı düşünüldüğünde MHP'ye oy verenlerin toplam 86 kişiden 60 kişinin ulusal ideolojik olarak MHP'ye çoğunlukla oy verdiği görülür. DTP'den bağımsızlara 9 kişinin oy verdiği ve partiye oy verme nedenlerinin ise çoğunlukla etnik temsiliyet ve demokratik değerlerden ötürü (6 kişi) olduğu görülmektedir. DTP'den bağımsız adaya oy verenlerden üçte birinin (3 kişi) aile, eş etkisi ile oy vermesi feodal ilişkilere bağlanabilir. Bununla birlikte örneklem içinde 13 kişinin partilere güvenmeme nedeni ile oy vermemesi de dikkat çekicidir. Saadet partisine oy verenlerin üçte birinin bu partiyi dinsel değerlere bağlı olduğu için tercih etmesi tüm partiler içinde bu partinin dini yönelimli görüldüğünü ifade eder.

3.3.Katılanların Anayasa Referandumundaki Tercihleri ve Nedenleri

Türkiye 2007'de yalnızca genel seçimleri değil bir de Anayasa değişikliği konusunda da oy kullanılmıştır. Araştırmamızda referandumda kullanılan oyla ilgili de sorular sorulmuştur. Bilindiği gibi Nisan ayında başlayan ve Anayasa Mahkemesinin 367 kararı nedeniyle kesintiye uğrayan Cumhurbaşkanlığı seçimi krizini aşmak için iktidar partisi, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören bir Anayasa değişikliği paketini meclise getirmiş, mevcut cumhurbaşkanı da bu paketi referanduma sunmuştur. Anayasa referandumu bürokratik elitlerin tercih ettiği Cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçilmesi önerisine karşın halkın seçmesini öngören çevrenin önerisi olması nedeniyle oldukça politize olmuş bir konudur. Bu anlamda seçmenlerin kullandığı evet veya hayır oylarının da basit bir tercihten öte derin sembolik-siyasi anlamları vardır.

Erzurum geneli (ilçeler dahil), referandum sonuçlarına göre %90 oranında evet oyu vermiştir. Bu çalışma yalnız Erzurum merkez (ilçeler hariç) ile sınırlandırıldığı için oran %70 çıkmıştır ancak ilçeler dahil edildiğinde bu oranın yükselmesi olağandır. Bununla birlikte Türkiye geneli referandum sonuçlarına göre evet oyu verenlerin oranı yaklaşık %69 olması ile bizim sonucumuz arasında paralellik vardır. Erzurum merkezin referandumda çoğunlukla evet oyu vermesi bu yören insanının öteki Anadolu şehirleri gibi siyasette daha çok inisiyatif sahibi olma isteminin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın

pilot aşamasında Erzurum halkı ile yapılan konuşmalarda, halkın genellikle 'Ankara'dakiler kendi kafalarına göre Cumhurbaşkanı seçiyor, bizim istediğimiz Cumhurbaşkanı olsun' cümlelerine sıkça rastlanması elde edilen sayısal verileri doğrular niteliktedir. Temsili demokrasi ile yönetilen bir ülkede insanların bu tür yakınmaları halkın merkezle olan yabancılaşmasının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Kendi seçtikleri milletvekillerinin Cumhurbaşkanı seçme dolayımı ile kendilerinin de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde teorik olarak etken olmalarına rağmen, Anayasa mahkemesi kararı ile Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinin engellenmesi, halkta büyük bir tepki yarattığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Referandumda Kullanılan Oyun Dağılımı

Referandumda Kullanılan oy	Sayı	%
Evet	275	71.1
Hayır	85	22.0
Katılmamış	27	7.0
Toplam	387	100

Örnekleme içinde eğitim seviyesi arttıkça referanduma hayır diyenlerin sayısının arttığı görülmektedir. Evet diyenlerin eğitim seviyesi içindeki dağılımı ise dalgalanma göstermektedir. Hayır diyenlerin, bu şekilde oy kullanma nedenlerinin çoğunlukla, var olan Cumhurbaşkanlığı seçiminin meclis tarafından yapılması biçiminin devam etmesini istedikleri için ve AKP'ye tepki duydukları için hayır dedikleri görülmektedir. Bu iki sonuç karşılaştırıldığında eğitim seviyesinin artışı ile merkezin yanında yer almanın da arttığı görülmektedir. Artan eğitim seviyesi ile merkezi modernleşme anlayışı arasında korelatif bir ilişki vardır.

Örnekleme içinde evet ya da hayır oyunu belirleyenin cinsiyet olmadığı görüldüğü halde, katılmamayı belirleyen cinsiyet olduğu görülmektedir. Kadınlar erkeklerin iki katı oranında referanduma katılmamışlardır. Referanduma katılmama nedeni olarak daha ziyade bilgi sahibi olmama nedeni ifade edildiği için, kadınların referandum konusunda daha az bilinçli oldukları tespit edilebilir.

Referanduma evet diyenlerin çoğunlukla ücretli çalışan ve faal olarak çalışmayan olduğu görülmektedir. Bu sonuç ile AKP'ye oy verenlerin de çoğunlukla bu meslek türleri içinde yer alan bireyler olduğu düşünülürse AKP'ye oy vermiş olmak ile referanduma evet oyu

verme arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülebilir. Referandumda evet, hayır oyu kullanan ve oy kullanmış olanların çoğunluğunun alt-orta gelir seviyesinde bulunduğu görülmesi referandum sonuçlarında gelir seviyesinin önemli bir etken olmadığını ifade eder.

Bu tabloda referandumda oyu belirleyen genel nedenler belirtilmiştir.

Tablo 5. Katılanların Anayasa Referandumunki Tercihleri ve Nedenleri

Referandumda oyu belirleyen nedenler/ Oy türü	Evet	Hayır	Katılmamış	Toplam
Halkın iradesine kota konmasın/halk söz sahibi olsun/Siyaset belirli bir zümrenin elinde olmasın	157	0	0	157
Halk bilinçsiz	0	12	0	12
Abdullah Gül'e haksızlık yapıldığı için	40	0	0	40
AKP istediği için	38	0	0	38
Cumhurbaşkanlığı seçimi bir daha kilitlenmesin	11	0	0	11
AKP'ye tepki	0	29	0	29
Türban meselesinin çözülmesi için	6	0	0	6
Var olan Cumhurbaşkanlığı seçim sistemi devam etsin	0	28	1	29
Bilgi sahibi olmadığım için	0	6	21	27
Gereksiz olduğu için	0	6	5	11
Eş/aile etkisi ile	5	3	0	8
Sivil anayasa yapılsın/Anayasa değişsin	19	0	0	19
Toplam	275	85	27	387

Görüldüğü üzere örneklem içinde halkın Cumhurbaşkanlığı seçim sisteminde etken olmak istemesinin nedeni, çoğunlukla daha fazla inisiyatif elde etme istemi, siyasetin merkez tarafından idare edilmesine tepki şeklinde belirlemektedir. Bununla birlikte Türk halkının haksızlığa uğrayanın yanında olma, onu müdafaa etme gibi maduniyet psikolojisinden kaynaklı bir tavır alış ile Abdullah Gül'e haksızlık yapıldığını düşünerek, referandumda evet oyu verildiği görülmektedir. Yanı sıra AKP'ye destek vermek amacını da güttüğü görülmektedir. Hayır oyu verenlerin çoğunlukla oyunu belirleyen neden ise, AKP'ye tepki ve Cumhurbaşkanını meclisin seçmesi olarak sıralanmaktadır. Halk bilinçsiz diyerek hayır oyunun verilmesi, bu nedenden ötürü hayır diyenlerin de halk arasında olması ve dolayısı ile, kendilerinin de rüştüz olduğunu kabul etmeleri gibi, ilginç bir sonuca yol açmaktadır. Referanduma katılmayanların nedeni ise, referandum hakkında bilgi sahibi olmamaları şeklinde ortaya çıkmıştır. Referandumun genellikle

Cumhurbaşkanlığı seçiminin halk tarafından seçilmesinin oylandığı şeklinde algılanmasına rağmen çok az bir kesimin referandumu anayasa değişikliklerinin bir paketi olarak algıladığı görülmüştür.

Tablo 6. Katılanların Parti Tercihlerine Göre Referandumdaki Oyları

Oy verilen parti/ referandum sonucu	Evet	Hayır	Katılmadı	Toplam
AKP	217	6	13	236
MHP	32	48	6	86
SAADET PARTİSİ	6	6	2	14
CHP	0	17	1	18
DYP	1	2	0	3
BBP'DEN BAĞIMSIZ	1	0	0	1
OY KULLANMAMIŞ	9	3	3	15
DTOP'DEN BAĞIMSIZ	5	2	2	9
DEMOKRAT PARTİ	4	1	0	5
TOPLAM	275	85	27	387

Örnekleme içinde AKP'ye oy verenlerin çoğunlukla referanduma evet dedikleri, MHP'ye oy verenlerin, referandumda evet ve hayır arasında az bir fark ile hayır dedikleri, CHP'ye oy verenlerin ise, çoğunlukla hayır dedikleri görülmüştür. CHP'ye oy verenlerin çoğunlukla hayır demeleri partinin referanduma hayır kampanyası yapmasının doğrudan bir sonucu olarak düşünülebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmanın başında Türkiye'de merkez-çevre çatışmasının yöneten-yönetilen ve Fransız tarzı modernleşme-Anglo-sakson tarzı modernleşmenin bir yansıması şeklinde Tanzimat'tan bu yana devam ettiği belirtilmişti. Ayrıca Türk sivil toplumunun sadece ülkenin merkezi tarafından belirlenmediğini, küreselleşen dünyanın merkezi tarafından da dolaylı bir şekilde belirlendiğini söylenmişti. Türk sivil toplumunun, işte bu küreselleşmenin merkezi tarafından ülkenin merkezine yapılan baskılar, denetimli bir modernleşmenin sınırlarını gevşeterek siyasetin nesnesi olmaktan öznesi olmaya doğru hamleler yapmasının bir vesilesi olmuştur. Son genel seçimler ve özellikle referandum sivil toplumun siyasette belirleyici olma isteminin bir göstergesidir. Cumhurbaşkanlığı kurumunun halk tarafından belirlenme istemi bize bunu ifade eder. Örnekleme olarak aldığımız, Anadolu'nun doğusundaki Erzurum insanının son genel seçimler ve referandum oyunu belirleyen nedenler bize göstermektedir ki; AKP'yi seçenler ekonomik durumlarını düzelten olarak görmektedir. Bu partiyi dini bir ideolojinin salt temsilcisi

gibi görmemektedir. Ancak insanların belirli partilere oy verirken üçte bir oranında ideolojik değerlere bağlanarak oy vermeleri, Mardin'in de belirttiği gibi, halkın ideoloji türü olan yumuşak ideolojilerin de kendi içinde tutarlılığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Mardin, 1992). Yani halk içinde kendi dünya görüşünün farkında olma durumu söz konusudur. Bilinçsiz bir şekilde oy verilmemektedir. Bununla birlikte insanlar kendilerinin değer ve söylemini paylaşan siyasal iktidarı kendilerine yakın görmektedirler. Kendilerine benzeyen insanların iktidar olması bu insanlar için siyasetin nesnesi olmaktan öznesi (belirleyeni) olmanın bir içkin arzusunu ifade etmektedir. Merkeze yabancılaşmanın aşımı ile çevre insanı kendisine yakını iktidarda görmesi bir anlamda kendini iktidarla özdeşleştirmektedir.

Erzurum örneğindeki araştırma bulgularımız bize Türkiye'de çevreyi temsil eden yönetilenlerin siyasette söz sahibi olabileceklerinin giderek daha fazla farkında olduklarını göstermektedir. Bu itibarla, bu gücü ondan esirgeyenlerin, halkı bilinçsiz olarak nitelermeleri bir statü kaygısı taşımaktadır. Çalışmamızda insanların, yönetimde söz sahibi olmanın kendileri için bir hak olduğunun farkında oldukları görülmüş ve çevre insanların kendi değer söylemine yakın ve kendilerini nesneleştirmeyen, kendisinin günlük problemlerine çözüm üretenlerin farkında olduğu görülmüştür. Burada yapılan, gerçeğin bu noktadan bir ele alınışı ve farklı modernleşme anlayışlarının uygulanmasının modernliğin kendine aykırı olmadığıdır. Türkiye'de Fransız tarzı-Jakoben olmayan Anglo-Sakson tarzı-demokratik bir modernleşme sürecinin yaşanmakta olduğu dikkat çekmektedir. Modernliğin iki yüzü olan akılcılaştırma ve özgürleştirme bu iki modernliğin zeminini oluşturur. Yaşanan batı-dışı bir modernleşme değil, modernliğin kendinden kaynaklı bir modernleşme sürecidir. Bu modernleşme Weber'in gösterdiği gibi, Almanya'da reform hareketleri ile başlayan, buradan Hollanda, İngiltere ve ABD'ye geçen bir modernleşmedir. Burada iddia edilen, bu tür modernleşmenin küreselleşmenin etkisi ile Türkiye'de de tedricen yayıldığıdır. Bu süreçte de çevre veya sivil toplum kendi bilincini geliştirebilmektedir. 2007 seçim sonuçları bu bağlamda oldukça öğretici bir örnek olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- AKPOLAT, Y., (1997), " Sosyolojik Yaklaşım ve Devlet ya da Türkiye'de Sosyoloji Üzerine Yorumsamacı Bir Yaklaşım", Türkiye Günlüğü, sayı: 44, s: 58-60

- ÇELEBİ, N., (2001), *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Ankara, Anı yay.
- ÇELEBİ, N., (2007), *Sosyoloji Notları*, Ankara, Anı yay.
- DURKHEİM, E., *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, çev. C. Bali, İstanbul, BFS yay, 1985.
- HABERMAS, J., *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, 2. baskı, çev. T. Bora, M. Sancar, İstanbul, İletişim yay, 1999.
- HEGEL, G.W.F., *Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri*, 2. baskı, çev. C. Karakaya, İstanbul, Sosyal yay, 2004.
- KARPAT, H.K., *Türk Demokrasi Tarihi; Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul, Afa yay, 1996.
- KEYDER, Ç., *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, 6. baskı, İstanbul, İletişim yay, 2004.
- KÜÇÜKÖMER, İ., *Düzenin Yabancılaşması: Batılaşma*, İstanbul, Bağlam yay, 1994.
- MANNHEİM, K., *İdeoloji ve Ütopya*, 2. baskı, çev. M. Okyavuz, Ankara, Epos yay, 2004.
- MARDİN, Ş., *Türkiye'de Toplum ve Siyaset: Makaleler I*, Der. M. Türköne, T. Önder, İstanbul, İletişim yay, 1990.
- MARDİN, Ş., *Din ve İdeoloji*, 5. baskı, İstanbul, İletişim yay, 1992.
- MARKS, K., ve ENGELS, F., *Alman İdeolojisi*, 5. baskı, çev. S. Belli, Ankara, Sol yay, 2004.
- TUNCER, E., *Osmanlıdan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, 2. baskı, Ankara, TESAV yay, 2003.
- TÜRKÖNE, M., *Bir Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, 2. baskı, İstanbul, İletişim yay, 1994.
- OLMAN, B., *Dialektiğin Dansı*, çev. C. Saraçoğlu, İstanbul, Yordam yay, 2006.
- ÖZLEM, D., *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, İstanbul, Ara yay, 1990.
- WEBER, M., *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, 2. baskı, çev. Z. Aruoba, İstanbul, Hil yay, 1997.
- WEBER, M., *Sosyoloji Yazıları*, 6. baskı, çev. T. Parla, İstanbul, İletişim yay, 2004.
- WEBER, M., *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, çev. Ö. Ozankaya, Ankara, İmge Kitabevi, 1995.